

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำ “โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร” ขึ้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนา เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาทิ ดิน น้ำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรประจำตำบล เพื่อเป็นศูนย์บริการ แลกเปลี่ยน เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความรู้ และเทคโนโลยีด้านการเกษตร ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมการทดสอบเทคโนโลยีในชุมชน การสาธิตต้นแบบเชิงผสมผสานกิจกรรมการเกษตร และการสาธิตนำร่องเชิงการผลิตทางการเกษตรเฉพาะด้าน พร้อมทั้งสร้างชุมชนเครือข่ายพัฒนาการเกษตร ให้สามารถนำไปปรับใช้ในไร่นาได้อย่างเหมาะสม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรที่มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงาน ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กร แกนนำกลุ่มอาชีพ และหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะบูรณาการและสอดคล้องประสานกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชน มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย ประการที่หนึ่ง เพื่อให้การดำเนินงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นไปตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่บัญญัติภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตราที่ 78 79 และ 84 รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและควมหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รัฐต้องส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อวางแผนทางการเกษตรและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร ประการที่สอง เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปรับบทบาทของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนบทบาทของราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการดำเนินการกิจการสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรในท้องถิ่น และเกษตรกรสามารถตัดสินใจในการผลิตการเกษตรด้วยตนเอง กำกับดูแล และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประการที่สาม เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 21 พฤศจิกายน 2543

ที่เห็นชอบในหลักการ โครงการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้บริการ และพิจารณาจัดตั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมและจำเป็น โดยคำนึงถึงอาชีพหลักของเกษตรกรแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ และประการที่สี่ เพื่อให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรเกษตรกร สถาบันเกษตรกร ตามกฎหมายที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้กำกับดูแลกับองค์กรต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาการเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินโครงการมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างรายได้ การฟื้นฟู และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ตลอดจนพัฒนาการผลิต เชื่อมโยงการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรในรูปแบบ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2544)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้ดำเนินการจัดตั้ง ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 เพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกร ในการพัฒนาการเกษตรและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดทิศทางการพัฒนาและกำหนดโครงการกิจกรรมด้วยตนเอง โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับพื้นที่ให้เกิดการบูรณาการ สามารถให้บริการแก่เกษตรกรที่จุดเดียว เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อขยายผลให้สอดคล้องกับแผนบริหารการพัฒนา ในการกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น พร้อมทั้งมุ่งเน้นให้เกิดขบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาด้านการเกษตร โดยชุมชนมีส่วนร่วมอันเป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่ต้องการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจกรรมท้องถิ่นได้เอง โดยรัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชน มีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร การสร้างชุมชนเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง จึงได้มีการบูรณาการให้มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กร แกนนำกลุ่มอาชีพ และหน่วยงานต่างๆ โดยมีศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นศูนย์กลาง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545)

จังหวัดลำพูน โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จำนวน 50 ศูนย์ ในพื้นที่ 7 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ เพื่อเป็นศูนย์กลางให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วางแผน แก้ไขปัญหา พร้อมทั้งพัฒนาด้านการเกษตรด้วยตนเอง โดยมีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การสนับสนุน และการประชาสัมพันธ์

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง ที่มีผลต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูน ตลอดจนปัญหาการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูนและที่อื่นๆ พร้อมทั้งหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงการบริหารงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูน ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ
3. เพื่อศึกษาปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะทำให้ทราบถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูน เฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดลำพูนเท่านั้น

กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

จากตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถสร้างกรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

1. ลักษณะส่วนบุคคล
  - เพศ
  - อายุ
  - ระดับการศึกษา
  - สถานภาพการสมรส
  - อาชีพหลัก
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
  - ขนาดพื้นที่ถือครองทั้งหมด
  - จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน
  - รายได้จากอาชีพเกษตร
  - รายได้อื่นๆ นอกจากการเกษตร
3. ปัจจัยด้านสังคม
  - ตำแหน่งในสังคม
  - ตำแหน่งในศูนย์บริการฯ
  - การติดต่อเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตร
  - การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

- การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
- ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ
  - ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกร
  - ด้านการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ การสมรส อาชีพหลัก ขนาดพื้นที่ถือครองทั้งหมด จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน รายได้จากอาชีพเกษตร รายได้อื่นๆนอกจากการเกษตร ตำแหน่งในสังคม ตำแหน่งในศูนย์ฯ การติดต่อเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตร และการรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร

การดำเนินงาน หมายถึง ระดับการปฏิบัติงานต่างๆ ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล มีอยู่ 3 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ
2. ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกร
3. ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯ

คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง คณะทำงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานของศูนย์ฯ ได้รับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งมาจากผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล ผู้นำหมู่บ้าน/ตำบล กรรมการหมู่บ้าน ผู้แทนสถาบันเกษตรกร ผู้แทนกลุ่มอาชีพเกษตรกร อาสาสมัครเกษตรกร หรือผู้แทนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมทั้งสิ้นไม่เกิน 15 คน ในหนึ่งตำบล

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง ศูนย์ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการกำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง ซึ่งจะตรงกับความต้องการของชุมชน รวมทั้งเป็นศูนย์บริการ แลกเปลี่ยน เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ความรู้ เทคโนโลยีด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรในชุมชน และเป็นเวทีให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการ พร้อมทั้งเพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกร